

**Тарас Сидор**  
аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,  
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

## БЮДЖЕТНІ РИЗИКИ У СФЕРІ НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ризики формують невід’ємну складову усіх процесів життєдіяльності суспільства, їх виникнення залежить від ряду багато чисельних факторів, результати впливу яких, як правило, не можливо передбачити заздалегідь. Активне зростання частоти виникнення негативного прояву бюджетних ризиків обумовлено веденням військових заходів на території України. І хоча активні бойові дії ведуться на південно-східному напрямку нашої країни, проте їх вплив на економічні процеси у державі відчутний по усій території країни.

Бюджетні ризики у сфері наповнення дохідної частини бюджетів різних рівнів пов’язані із ризиком недоотримання запланованого рівня доходів, що безпосередньо впливає на фінансову безпеку країни загалом. Причинами виникнення бюджетних ризиків недовиконання бюджетів за доходами може слугувати наявність ряду як внутрішніх, так і зовнішніх факторів (див. рис. 1).



**Рис. 1. Внутрішні і зовнішні фактори впливу на виникнення бюджетних ризиків у сфері доходів бюджетів**

*Примітка.* Доповнено автором [1]

При оцінюванні ризиків доходної частини бюджетів необхідно враховувати фактори, які зумовлюють їх виникнення.

Процеси оцінювання ризиків передбачають визначення ймовірності виникнення базових факторів ризику, тобто наявності певних подій або ж ситуацій, які здатні негативно вплинути на показники запланованих результатів. Оцінювання ризиків передбачає необхідність визначення небажаних негативних факторів, ситуацій, виникнення яких як теоретично, так і практично може відбутися (якісний аналіз), а також проведення обрахунку кількісної оцінки ймовірності виникнення ризиків (кількісний аналіз).

В умовах запровадження політики фінансової децентралізації місцевих бюджетів виокремлюються їх специфічні ризики, які здатні впливати на формування доходної бази бюджетів територіальних громад. Сюди відносять:

- ✓ неправильне тлумачення повноважень, які мають бути передані на місцевий рівень;
- ✓ недостатній обсяг доходних джерел для забезпечення фінансування власних і делегованих повноважень;
- ✓ законодавче врегулювання перерозподілу податкових доходів на користь наповнення державного бюджету (для прикладу, 25% ПДФО);
- ✓ обмеженість законодавчого поля у самооподаткуванні на рівні територіальних громад.

В умовах активних бойових дій на території України з початку 24.02.2022 року суттєвих змін зазнали процеси наповнення бюджетів територіальних громад на усій території країни. Так, виконання бюджету Тернопільської міської територіальної громади «...відбувалось в умовах запровадженого державою воєнного стану та прийнятих у зв'язку з ним особливостей функціонування економіки і податкового законодавства. За результатами 10-ти місяців 2022 року, в цілому, досягнуто перевиконання запланованих показників доходів бюджету на 104,7%» [2].

Зокрема, із запланованих 2411,8 млн. грн. до бюджету територіальної громади міста Тернополя надійшло 2525,8 млн. грн. доходів, з яких до загального фонду поступило 2449,8 млн. грн. та до спеціального фонду – 76,0 млн. грн. Рівень виконання річних планових показників становив 84,9%.

Порівняння цих показників з аналогічним періодом 2021 року вказує на їх зменшення на 506,8 млн. грн., що пояснюється зменшенням обсягу поступлень субвенцій з державного бюджету у розмірі 795,1 млн. грн., зокрема, субвенції з державного бюджету на розвиток об'єктів соціально-культурної сфери та спортивної інфраструктури у зв'язку з воєнним станом (за 10 місяців 2021 року субвенції з державного бюджету склали – 1228,5 млн. грн., а за 10 місяців 2022 року – 433,4 млн. грн.). Таким чином, доходи бюджету територіальної громади за аналізований період скоротилися на 506,8 млн. грн. (див. табл. 1), що сприяло виникненню бюджетного ризику в частині виконання бюджету за видатками.

Таблиця 1

**Динаміка доходів бюджету Тернопільської міської територіальної громади**

№ п/п	Показники	2021 рік	10 місяців 2021 року	10 місяців 2022 року	сальдо
1.	Доходи бюджету, тис. грн., всього	3 670 604,5	3 032 650,0	2 525 831,8	-506 818,2
2.	доходи загального фонду, тис. грн.	3 52 837,7	2 911 179,4	2 449 856,2	-461 323,2
3.	доходи спеціального фонду, тис. грн.	149 766,8	121 470,6	75 975,6	-45 495,0
4.	Бюджет розвитку	74 858,4	62 989,8	16 361,7	-46 628,1

*Примітка.* Складено автором за даними [2]

За рахунок дохідних джерел бюджету Тернопільської міської територіальної громади за 10 місяців 2022 року забезпечено виконання видаткової частини цього бюджету на 60,9% по відношенню до річних планових показників та спрямовано ці кошти на фінансування галузей у розмірі за спеціальним фондом –203,7 млн. грн.

В порівнянні з аналогічним періодом 2021 року видатки бюджету територіальної громади скоротилися на 445,7 млн. грн, в тому числі за загальним фондом – на 219,6 млн. грн., за спеціальним фондом – на 226,1 млн. грн, що пов'язано із введенням військового стану на території України та обмеженням фінансування поточних видатків бюджету і призупиненням фінансування капітальних видатків. Так, за 10 місяців 2022 року видатки бюджету розвитку скоротилися на 46,6 млн. грн.

У довоєнний період в Україні процеси фінансової децентралізації, незважаючи на зростання фактичного обсягу доходів місцевих бюджетів, обумовленого, здебільшого, інфляційним впливом, а також зміною методики визначення обсягу міжбюджетних трансфертів, не призвела до істотного зростання власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

Відтак, наявність бюджетних ризиків формування дохідної частини бюджетів територіальних громад пов'язана з впливом ряду факторів, серед яких слід виділити наступні:

– необґрунтовані дієвими методиками, встановлені завищені плани щодо податкових надходжень місцевих бюджетів часто виконуються за рахунок інфляційних процесів, а також можливих переплат податків; донарахувань, здійснених за результатами документальних перевірок тощо;

– впроваджена система міжбюджетного регулювання дохідних джерел місцевих бюджетів не сприяє зацікавленості органів місцевого самоврядування у нарощенні власної дохідної бази (близько 90% усіх місцевих бюджетів в Україні є дотаційними);

– неповне використання потенціалу місцевого оподаткування та самооподаткування. Через значний обсяг тіньової зайнятості поза увагою податкових органів залишаються особисті доходи громадян, діяльність

суб'єктів малого бізнесу, сплачені податки яких могли б бути використані для задоволення поточних потреб територіальних громад чи регіонів;

– наявність системних прогалин у майновому оподаткуванні в Україні, зокрема недосконалий механізм розрахунку податку на майно, який не враховує справедливу вартість майна платника податку та його територіальне розташування; доволі високий рівень корупції щодо земельних відносин виступає перепорою для ефективного використання податку на майно як інструменту наповнення дохідної бази бюджетів місцевих громад [3];

– кризові явища сприяють суттєвому скороченню платоспроможності платників податків, порушується ритмічність формування дохідної частини бюджетів, що обумовлює виникнення тимчасових касових розривів та здійснення запозичень з Єдиного казначейського рахунку та інше.

Таким чином, проведений аналіз показує, що в процесі формування доходів бюджетів усіх рівнів, зокрема бюджетів територіальних громад, існують бюджетні ризики різнопланового характеру, тому їх доцільно досліджувати, ідентифікувати, оцінювати в комплексі з метою можливості максимального передбачення їх негативного впливу на формування дохідної частини бюджетів та можливості мінімізації.

#### **Список використаних джерел**

1. Ризики доходів бюджету та шляхи їх мінімізації. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/e59a91775d9695e47d1b660f4448795f.pdf>
2. Звіт про роботу фінансового управління Тернопільської міської ради за 2022 рік. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/vikonavchiy-komitet/rishennya-vikonavchogo-komitetu-2019/64497.html>
3. Сидор І. П., Коваль С. Л. Фінансові аспекти функціонування територіальних громад: теоретико-концептуальний зріз. *Економічні студії*. 2021. № 1 (31). С. 130-137.